

УДК 338.433(477)

Ляховець В.О.

аспірант кафедри обліку та економіко-правового забезпечення
агропромислового бізнесу
Тернопільського національного економічного університету**РИНОК ЯЛОВИЧИНИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ****BEEF MARKET IN UKRAINE: CURRENT STATE AND PROSPECTS****АНОТАЦІЯ**

У статті проаналізовано сучасний стан виробництва яловичини. Показано динаміку виробництва яловичини та структуру утримання поголів'я великої рогатої худоби в Україні в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення. Особливу увагу приділено розгляду сучасних тенденцій функціонування ринку яловичини. Виявлено проблемні аспекти експорту яловичини. Встановлено основні фактори, що впливають на розвиток ринку яловичини в сьогоdnішніх економічних умовах. Наведено перспективи майбутнього розвитку ринку яловичини в Україні.

Ключові слова: ринок, яловичина, велика рогата худоба, структура виробництва, попит, експортний потенціал.

АННОТАЦІЯ

В статье проанализировано современное состояние производства говядины. Показаны динамика производства говядины и структура содержания поголовья крупного рогатого скота в Украине в сельскохозяйственных предприятиях и хозяйствах населения. Особое внимание уделено рассмотрению современных тенденций функционирования рынка говядины. Выявлены проблемные аспекты экспорта говядины. Установлены основные факторы, влияющие на развитие рынка говядины в сегодняшних экономических условиях. Приведены перспективы будущего развития рынка говядины в Украине.

Ключевые слова: рынок, говядина, крупный рогатый скот, структура производства, спрос, экспортный потенциал.

ANNOTATION

Modern beef production is analysed in this article. Growing of beef production and the structure of keeping cattle in Ukraine in agricultural enterprises and private farms are shown. Much attention is paid to the analysis of modern tendencies of beef market functioning. Some problem aspects of beef export are found out. Main factors influencing the development of beef market in present economic conditions of the country are set up. Some directions of beef market future development are given.

Keywords: market, beef cattle, the structure of production, demand and export potential.

Постановка проблеми. Збільшення чисельності населення у світі має забезпечити зростання попиту на продукти харчування в цілому і на яловичину зокрема. У найближчому майбутньому попит на яловичину у світі ще більше зросте, зокрема за рахунок збільшення попиту в Азії, і його все складніше буде задовольнити – до такого висновку прийшли експерти провідних міністерств сільського господарства США, Німеччини, Швейцарії при недавньому аналізі світового ринку яловичини [1].

При цьому скорочуватиметься як виробництво, так і споживання яловичини в розвинутих країнах, а зростатиме – у країнах, що розвиваються. Для ринку яловичини США характерна негативна тенденція зменшення споживання яловичини на душу населення, що пояснюється скороченням поголів'я великої рогатої худоби.

Подібна тенденція щодо скорочення споживання яловичини на душу населення спостерігається і на ринку яловичини деяких країн Європи [2].

На даному етапі розвитку України ринок яловичини є найбільш проблемним. Подібна ситуація спостерігалася і в минулі роки, проте сьогодні вона якісно інша, а тому викликає занепокоєння.

В умовах недовиробництва яловичини і телятини маємо проблеми зі збутом. Для суспільства яловичина не є основним видом споживання м'яса. Зокрема, вітчизняний споживач використовує в основному молочну телятину або молоду яловичину, отриману від худоби масою до 200 кг.

У нас немає культури споживання стейків, як у США чи Європі, де філейна стейкова частина коштує набагато дорожче, ніж звичайне м'ясо [3].

Крім того, через низьку купівельну спроможність і високі роздрібні ціни на яловичину не всі споживачі можуть дозволити собі купувати її та віддають перевагу більш дешевим видам м'яса (м'ясу птиці та свинині).

Отже, існує низка проблем у функціонуванні ринку яловичини, що негативно позначається на якісних і кількісних характеристиках як стану галузі скотарства, так і розвитку аграрного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти функціонування ринку м'яса великої рогатої худоби були відображені в наукових дослідженнях та працях відомих українських учених-аграрників. Серед них можна виділити праці Гладія М.В., Саблука П.Т., Присяжнюка М.В., Зубця М.В., Месель-Веселяка В.Я., Пуцентейла П.Р. [4–6].

Проте в сучасних умовах господарювання ринок яловичини потребує постійного та детального дослідження.

Мета статті полягає в аналізі сучасного стану виробництва яловичини, виявленні основних тенденцій і проблемних аспектів функціонування ринку яловичини та обґрунтуванні основних напрямів його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Галузь скотарства є важливим джерелом формування продовольчих ресурсів і має значний експортний потенціал по м'ясу і м'ясопродуктах. Вона впливає на рівень забезпечення населення

найважливішими продуктами харчування легкої та харчової промисловості – сировиною.

Однак вирощування великої рогатої худоби протягом багатьох років не приносить прибутку її виробникам. За попередніми даними, у 2015 р. збитковість виробництва м'яса великої рогатої худоби дещо зменшилася і становила 38,6% проти 42,3% у 2014 р. [15].

У 2000–2015 рр. кардинально змінилася структура виробництва м'яса. Зокрема, частка яловичини та телятини зменшилася у 2,9 рази (з 48,4% у 2000 р. до 16,8% у 2015 р). Це та галузь, де відбулися найбільші втрати. Дана ситуація зумовлена значним скороченням поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі (на 68,7% за 14 років), як наслідок – скорочення обсягів виробництва яловичини і телятини.

У 2015 р., як і в минулі роки, збереглася тенденція скорочення поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств (табл. 1). Так, поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі в усіх категоріях господарств у 2015 р. зменшилося на 14,1% проти показника 2010 р. і на 21,2% порівняно з показником 2014 р. і становило 1621,3 тис. голів. Різке скорочення поголів'я частково пов'язано з тим, що Державна служба статистики в 2015 р. не враховувала поголів'я худоби, яке знаходиться на території тимчасово окупованої АР Крим і в зоні проведення АТО.

Таблиця 1

Динаміка поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі в Україні (на кінець періоду), тис. голів

Показник	I квартал	I півріччя	9 місяців	За рік
Всі категорії господарств				
2010 р.	2618,7	2727,9	2496,1	1863,2
2011 р.	2359,6	2531,9	2363,1	1843,6
2012 р.	2396,1	2595,4	2468,3	2091,6
2013 р.	2555,8	2613,2	2449,8	2025,2
2014 р.	2473,4	2499,3	2364,7	1621,3
2015 р.	2030,8	2066,1	1932,5	1423,2
У тому числі сільськогосподарські підприємства всіх форм власності				
2010 р.	1084,2	1075,9	997,2	937,3
2011 р.	982,1	987,0	955,2	926,9
2012 р.	976,4	989,2	960,0	931,3
2013 р.	975,9	960,3	909,9	872,1
2014 р.	896,3	858,6	824,7	781,0
2015 р.	809,9	775,9	745,2	697,3
господарства населення				
2010 р.	1534,5	1652,0	1498,9	925,9
2011 р.	1377,5	1544,9	1407,9	916,7
2012 р.	1419,7	1606,2	1508,3	1160,3
2013 р.	1579,9	1652,9	1539,9	1153,1
2014 р.	1577,1	1640,7	1540,0	840,3
2015 р.	1220,9	1290,2	1187,3	725,9

У 2015 р. найбільше скорочення поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі відбулося в господарствах населення, зокрема на 28,1% порівняно з 2014 р. У сільськогосподарських підприємствах даний показник зменшився на 11,4%.

Скорочення поголів'я стало наслідком зменшення напрямів і обсягів державної підтримки скотарства та низькими закупівельними цінами на велику рогату худобу.

Слід наголосити, що в 2015 р. у господарствах населення утримувалося 52,6% поголів'я, що на 6,2% менше, ніж у 2014 р. [16].

На 1 січня 2016 р. в усіх категоріях господарств утримувалось 3794,0 тис. гол. великої рогатої худоби, у т. ч. 2169,7 тис. гол. корів. Варто відмітити, що в 2015 р. п'ятірку лідерів щодо поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі в усіх категоріях господарств формували Вінницька (119,6 тис. гол.), Полтавська (121,5 тис. гол.), Черкаська (99,3 тис. гол.), Харківська (95,4 тис. гол.) та Хмельницька (89,2 тис. гол.) області.

На 1 січня 2016 р. найменшим було скорочення поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі в Полтавській (на 8,2%), Київській – на 9,2% і Харківській – на 9,5% областях порівняно з 1 січня 2015 р. Хронічна збитковість вирощування великої рогатої худоби (ВРХ), неконкурентоспроможність вітчизняної яловичини та телятини на світовому ринку, міжгалузєва незбалансованість ціноутворення, а також зниження купівельної спроможності населення – основні причини скорочення виробництва та споживання м'яса ВРХ в Україні.

У I кварталі 2016 р. господарствами населення утримувалось 57,2% загальної чисельності великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі, що на 3,8% менше, ніж в аналогічному періоді 2015 р. Порівняно з кінцем 2015 р. поголів'я великої рогатої худоби на вирощуванні, відгодівлі та нагулі в усіх категоріях господарств у I кварталі 2016 р. почало збільшуватись, зокрема в господарствах населення – на 35,3%, у сільськогосподарських підприємствах – на 2,7%. Ріст поголів'я в I кварталі поточного року обумовлений періодом розтелів корів у цей час і утриманням молочних телят у господарствах населення.

Згідно з прогнозними експертними оцінками, у I півріччі 2016 р. поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств зменшиться на 15,5% порівняно з відповідним періодом 2015 р. При цьому в господарствах населення воно скоротиться на 19,3%, а в сільськогосподарських підприємствах – на 8,4%.

Позитивною тенденцією досліджуваного періоду (2010–2015 рр.) є збільшення середньодобових приростів на 12,7%. Середньодобові прирости в 2015 р. коливалися від 498 г/добу у I кварталі до 512 г/добу в кінці року. У 2015 р. середньодобові прирости за вирощування вели-

кої рогатої худоби зросли на 3,2% порівняно з 2014 р. [17].

Також можлива ситуація, що в I півріччі 2016 р. буде незначне зменшення середньодобових приростів за вирощування великої рогатої худоби – на 0,7% проти відповідного періоду 2015 р.

Пропозиція яловичини і телятини на внутрішньому ринку формується за рахунок вітчизняного виробництва, початкових запасів та обсягів імпорту.

У 2015 р. загальна пропозиція яловичини і телятини зменшилася на 9,4% порівняно з 2010 р. унаслідок скорочення обсягів імпорту на 66,2% та виробництва – на 3,5% і становила 463 тис. т. Зокрема, у господарствах усіх категорій вироблено 398 тис. т яловичини і телятини в забійній масі, що на 4,5% менше порівняно з 2014 р.

У 2015 р. в Україні продовжилася раніше відмічена тенденція скорочення виробництва яловичини і телятини. Виняток становив лише

2013 р., коли виробництво зросло на 10,1% порівняно з попереднім роком. У всіх категоріях господарств у 2014 р. вирощування великої рогатої худоби в живій вазі зменшилося на 11,8% порівняно з 2010 р. і становило 576,4 тис. т. При цьому реалізація на забій зменшилася на 3,5% порівняно з показником 2010 р. Варто відмітити, що в усіх категоріях господарств процес вирізання поголів'я великої рогатої худоби триває, оскільки обсяги реалізації суттєво перевищують обсяги вирощування.

Сьогодні м'ясне скотарство перебуває в кризовому стані. Головними чинниками, котрі негативно впливають на розвиток галузі, є загальна економічна криза в державі, що призвела до зниження купівельної спроможності населення, відсутність цілеспрямованої державної підтримки галузі, недосконалість кредитної, податкової та інвестиційної політики.

Виробництво яловичини і телятини в забійній масі в 2014 р. зменшилося на 3,5% порівняно з 2010 р. і становило 412,7 тис. т. Забійний вихід яловичини і телятини становить 58,8%. Господарства населення і надалі забезпечують три чверті виробництва яловичини і телятини в забійній масі. Частка цих господарств у загальному обсязі виробництва коливалася від 74,2% у 2014 р. до 76,2% у 2015 р.

Проблема ефективності виробництва м'яса ВРХ, найбільш конкретним узагальнюючим виразом чого є подолання збитковості та досягнення прибутковості виробництва, останнім часом набула актуальності. Необхідно знайти дієві економічні важелі, які спонукатимуть виробників зменшувати собівартість, впроваджувати інтенсивні ресурсозберігаючі технології виробництва високоякісної конкурентоспроможної яловичини, саме головне, щоб цей процес був економічно доцільний.

Сільськогосподарські підприємства виростили в 2015 р. великої рогатої худоби в обсязі 158,6 тис. т (у живій масі), що на 8,0% менше проти рівня 2010 р., а реалізували на забій 157,5 тис. т, або менше на 5,7% порівняно з 2010 р. Найбільше в 2015 р. вирощено великої рогатої худоби у живій масі сільськогосподарськими підприємствами Полтавської – 21,1 тис. т, Черкаської – 16,8, Чернігівської – 16,3, Вінницької – 12,2 та Харківської – 12,0 тис. т областей. У 2015 р. найбільше реалізували на забій великої рогатої худоби у живій масі сільськогосподарські підприємства Черкаської – 18,6 тис. т, Полтавської – 18,1, Чернігівської – 16,6, Вінницької – 14,6 і Київської – 11,5 тис. т областей.

Господарства населення в 2015 р. виростили 389,2 тис. т великої рогатої худоби в живій масі, що на 15,2% менше проти показника 2010 р. Водночас ними було реалізовано на забій 534,2 тис. т великої рогатої худоби в живій масі, що на 3,5% менше рівня 2010 р.

Стратегічним напрямом розвитку м'ясного скотарства в Україні має бути рентабельне, прибуткове виробництво високоякісної конкурентоспроможної яловичини на основі реалізації генетичного потенціалу створених вітчизняних порід із використанням енерго- та ресурсозберігаючих технологій кормовиробництва та повноцінної годівлі худоби [1].

У I кварталі 2016 р., як очікується, сільськогосподарські підприємства виростять 29,6 тис. т великої рогатої худоби у живій масі, що на 7,4% менше проти рівня 2015 р., а реалізують на забій 25,2 тис. т, що менше на 10,3% порівняно з 2015 р. Крім того, у I півріччі 2016 р. вирощування великої рогатої худоби в живій масі в усіх категоріях господарств може становити 276,8 тис. т. Причому господарства населення забезпечать 71,2% обсягів вирощування, а сільськогосподарські підприємства – 28,8%.

Також можлива ситуація, що реалізація на забій у всіх категоріях господарств становитиме 235,6 тис. т, що вказує на продовження тенденції вирізання великої рогатої худоби в господарствах населення.

Основні причини, що впливають на скорочення поголів'я та збитковість вирощування худоби в Україні: відсутність промислового вирощування худоби та зосередження значної частини виробництва у господарствах населення, що не забезпечує ефективності та якості продукції; забій населенням молочних телят через неможливість його вирощувати; відсутність диференціації ціни на м'ясу і молочну худобу; низький генетичний потенціал худоби; відсутність доступної інформації про сучасні та ефективні технології вирощування ВРХ; обмежений доступ до кормових ресурсів та ін.

Сільгоспідприємства України в січні 2015 р. виробили 5,9 тис. т яловичини в забійній вазі, що на 16% менше аналогічних показ-

ників минулого року. Про це повідомляє асоціація «Український клуб аграрного бізнесу». Виробництво яловичини в усіх категоріях господарств за перший місяць цього року склало 18 тис. т у забійній вазі, що на 11,3% нижче результатів минулого року [18].

Важливо наголосити, що основною причиною занепаду галузі стала критична збитковість вирощування великої рогатої худоби на м'ясо та скорочення її поголів'я. Попит на яловичину на вітчизняному ринку досить стриманий унаслідок низької купівельної спроможності населення.

Стабілізуючим фактором на ринку яловичини міг би стати експорт. Проте кількість країн, до яких реалізовується яловичина українського виробництва, є незначною, а одним з основних ринків була Росія, але у зв'язку з рішенням українського уряду цей ринок став закритим для вітчизняних товаровиробників: у 2015 р. 92,6% обсягів експорту м'яса великої рогатої худоби припадало на країни СНД, зокрема Російську Федерацію, Білорусь, Азербайджан, Туркменістан і Молдову. До країн Азії в указаному періоді експорт склав 2,9% обсягів мороженого м'яса великої рогатої худоби.

У найближчій перспективі, цілком імовірно, яловичина буде продовжувати втрачати свою частку на ринку м'яса на користь м'яса птиці та свинини [12].

За оцінками USDA, світове виробництво яловичини скоротиться на 860 тис. т – до 58,7 млн. т на рік. В Україні теж спостерігається тенденція до зменшення виробництва яловичини. У цьому році воно може скоротитися на 6–8%. Основною причиною стагнації галузі є велика збитковість вирощування ВРХ на м'ясо, рентабельність якого в минулому році склала 35,6%, та скорочення поголів'я корів через складну ситуацію в молочній галузі. Наразі попит на яловичину на вітчизняному ринку є досить стриманим унаслідок низької купівельної спроможності населення. Суттєвим стабілізуючим фактором на сьогоднішній день могло б стати розширення експортного потенціалу галузі за умови відповідності якості продукції міжнародним вимогам, що ставляться до неї.

У рамках створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС у 2015 р. було передбачено індикативну сукупну тарифну квоту для експорту яловичини з України – 12 тис. т, але її виконання поки що неможливе через відсутність в Україні спеціального дозволу. Контролюючий орган, на який покладається вся відповідальність щодо якості та безпечності харчової продукції, ще й досі не може почати повноцінно працювати. Всі ці фактори стримують використання експортного потенціалу України та подальший розвиток внутрішнього ринку яловичини.

Висновки. Різке скорочення поголів'я великої рогатої худоби в усіх категоріях господарств

у цілому і на вирощуванні, відгодівлі та нагулі зокрема, обумовлене низкою факторів. Безумовно, суттєвими є військові дії на сході країни, неможливість використання виробничого потенціалу АР Крим і політична ситуація. Однак головний чинник катастрофічної ситуації на ринку яловичини – економічна незацікавленість товаровиробників займатись вирощуванням великої рогатої худоби та її реалізацією. З одного боку, низькі закупівельні ціни не забезпечують навіть простого відтворення в галузі, а з іншого – високі роздрібні ціни на яловичину та м'ясопродукти приносять надприбутки посередникам, а попит на продукцію зменшується у зв'язку з низкою купівельною спроможністю кінцевих споживачів. Незважаючи на всю важливість галузі скотарства для вітчизняної економіки, її фактичний стан свідчить про катастрофічні кризові процеси. Йдеться не просто про скорочення поголів'я худоби (на м'ясопереробні підприємства відправляються племенні тварини і маточне поголів'я), а й про те, що нині м'ясопереробні потужності орієнтовані переважно на переробку імпоротної сировини.

Розширення ринків збуту та збільшення обсягів експорту яловичини є важливою стратегією даного ринку, що зможе забезпечити стабільність та ефективність виробництва яловичини в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пуцентейло П.Р. Конкурентоспроможність м'ясного скотарства України: теорія і практика : [монографія] / П.Р. Пуцентейло. – Тернопіль : Економічна думка, 2011.
2. Galyean M. The future of beef production in North America. / M. Galyean, Ch. Ponce, J. Schutz [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.animalsciencepublications.org/publications>.
3. Ринок м'яса великої рогатої худоби / О.М. Шпичак, О.В. Боднар, Н.Г. Копитець [та ін.] // Поточна кон'юнктура і прогноз ринків сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні на 2014/2015 маркетинговий рік ; за ред. О.М. Шпичака. – К. : ННЦ ІАЕ, 2014. – Вип. 21. – С. 168–191.
4. Розвиток м'ясопродуктового підкомплексу України : [монографія] / М.В. Гладій, П.Т. Саблук, Н.Г. Копитець [та ін.] ; за ред. М.В. Гладія. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 354 с.
5. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М.В. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук [та ін.] ; за ред. М.В. Присяжнюка [та ін.]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.
6. Денисенко М.П. Проблеми та перспективи розвитку м'ясного скотарства в Україні / М.П. Денисенко // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/>.
7. Стан тваринництва в Україні за 2010 р. Стат. бюлетень. – К., 2010. – 130 с.
8. Стан тваринництва в Україні за 2011 р. Стат. бюлетень. – К., 2011. – 129 с.
9. Стан тваринництва в Україні за 2012 р. Стат. бюлетень. – К., 2012. – 129 с.
10. Стан тваринництва в Україні за 2013 р. Стат. бюлетень. – К., 2013. – 129 с.

11. Стан тваринництва в Україні за 2014 р. Стат. бюлетень. – К., 2014. – 122 с.
12. Стан тваринництва в Україні за 2015 р. Стат. бюлетень. – К., 2015. – 114 с.
13. Today's Changing Meat Industry and Tomorrow's Beef Sector. / Bastian Ch., Bailey DV., Menkhaus D. and Glover T. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ag.arizona.edu/arec/wemc/papers/Today_Tomorrows.html.
14. Виробництво яловичини в світі скоротиться на 1,5% [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ucab.ua/ua/pres_sluzhba/novosti/virobnitstvo_yalovichini_v_sviti_skorotitsya_na_15/.
15. Огляд м'ясопереробної галузі у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bakertilly.ua/media/pdf/__BT_Meat2013__.pdf.
16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.rbc.ua/ukr/news/proizvodstvo-myasa-ukraine-10-mesyatsev-sokratilos-1447243496.html>.
17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kray.ck.ua/consumer/item/12721-naukovtsi-m%E2%80%99yasa-yalovichini-ta-telyatini-v-ratsioni-ukrayintsiv-pomenshae#.VuhH0ebD9W8>.
18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vkurse.ua/business/poobeshchali-snizit-ceny-na-myaso.html>.